

kvalitativni pristop in socialni kapital najpogosteje operacionalizira v strukturnem smislu interpersonalnih omrežij in v njih zakoreninjenih virov, z večjim poudarkom na analizi omrežij in individualnih koristih, kot posledicah večje količine socialnega kapitala.

Avtorica zaključuje z ugotovitvijo, da se raziskovanje in praktična aplikacija socialnega kapitala v regijah Centralne in Vzhodne Evrope razvija v mnogotero serijo raznovrstnih variant njegovega osmišljanja, analize in uporabe. Na mestu je opozarjanje na pomanjkanje interdisciplinarnega pristopa ter nevarnosti pogostega nekritičnega dojemanja in uporabe koncepta. Hkrati opozarja na odgovornost avtorjev, ki se z omenjenim konceptom ukvarjajo, saj se njihove ugotovitve pogosto uvajajo v nove politike oblikovanja npr. šolskih ali zdravstvenih sistemov v tranzicijskih državah. Nekritično povzemanje zahodnih konceptov socialnega kapitala in neupoštevanje kulturnega konteksta države apliciranja teoretskih izhodišč, še posebej če v teoretsko razmišljanje niso vključeni elementi politične odgovornosti in razmerij moči, ima lahko pri njihovi aplikaciji mnogo hujše posledice kot le zavrnitev hipoteze raziskave.

Pregledu je dodana zelo uporabna izčrpna anotirana bibliografija s kratkimi povzetki vsebine in glavnih tez omenjenih del.

Lucija Mulej

Marjan Svetličič: Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu.

Založba FDV, 2004

205 strani (ISBN 961-235-181-3), 3.150 SIT

Globalizacija kot vidik Janusovega obraza je, podobno kot razprave o postmodernosti, polna ambivalenc. Literatura, ki se pojavlja na temo, je prepolna polic tako knjigarn kot knjižnic. V slovenskem prostoru je morda najbolj specifično delo na temo Globalizacija in individuacija (Mlinar, 1994), ki obravnava sociološko-prostorske vidike fenomena. Sorosova knjiga Globalizacija (2003) osvetli vidik monetarne distribucije in karakter transnacionalnih podjetij v duhu ameriške vizije prihodnosti praktičnih rešitev za boljše delovanje integriranih mednarodnih finančnih trgov in povečanega mednarodnega poslovanja.

Svetličičeva knjiga skuša dati odgovor na tipični slogan globalizacije kot igre z ničelno vsoto (negative zero sum game), kjer center pridobiva na račun periferije. Argument proti tej tezi je v mednarodni menjavi, kjer nas neoklasična in klasična ekonomska teorija opozarjata na dejstva, da v internacionalnih menjajah pridobivajo vsi, vendar pa ne vsi enako. Zanimivo je, da zadnje čase najbolj ostre kritike globalizacije izvirajo iz razvitih držav, ki naj bi imele največje koristi od nje, in ne od tam, kjer naj bi pričakovali, tj. iz nerazvitega sveta. Bhgwati (Bhgwati v Svetličič, 2004) to imenuje ironični zasok od 50-ih in 60-ih let, ko je bil položaj popolnoma drugačen, ko so misleci, kot Prebisch, Cardoso govorili o centru in periferiji, o odvisnosti, o dezintegraciji nacionalnih gospodarstev in o neokolonializmu. Svetličič argumentira, da so sprva prevladovala bolj površinske analize, ki niso bile temeljito in strokovno utemeljene in da so bile formirane po vzorcu rumenega tiska, ki je zakrival resnična razmerja.

Globalizacija je problematičen pojem, na kar avtor opozarja na več mestih. Govor o neenakosti je temu primeren, kjer se izpostavi nedohodkovna neenakost (poleg premoženjske) in vključuje neenakost v izobrazbi, priložnostih, sreči, življenjski dobi, mobilnosti in blaginji, kar je zlasti relevantno v minimalizaciji objektivnih in subjektivnih komponent fenomena.

Pojem kot tak je mnogostranski, torej družinski pojem (Kutschera, 1971), ki nakazuje ne-trivialnost skupnih lastnosti nekega pojava, kar seveda vpliva na metodološko plat fenomena;

merjenje neenakosti nasploh, še posebno z dodano variabla, tj. globalizacijo, zapletenost in kontravzornost dodatno zviša. Mnogo je nejasnosti in problemov, zato je najprej potrebno natančno definirati, kaj se sploh misli z neenakostjo (ali gre za dohodkovno, premoženjsko neenakost ali za druge vidike neenakosti). Problem ni le način merjenja, pač pa tudi časovni komponenta, ki nam predstavlja začetek procesa. Večina meni, da se je začel že v 19. st. in brez velikih tveganj začnemo o globalizaciji govoriti okoli let 1870. Globalizacija 19. stoletja se je namreč pričela z britansko doktrino svobodne trgovine in parolo svetovnega miru s pomočjo svetovne trgovine. Zgodovinski pohod liberalizacije mednarodnih ekonomskih odnosov, čemur danes pravimo globalizacija, je prekinila prva svetovna vojna in kriza v 30-ih letih.

Metodološka evidenca v pričujočem delu je poglobljena in korektna; implikacijo metodoloških premislekov in nenazadnje, epistemoloških, je čutiti v empirični evidenci in teoretskih utemeljitvah.

Dilema malignosti oz. benignosti procesa se z vprašanjem smeri razvoja, v kolikor bi bil le-ta usmerjan z drugimi procesi, dvigne na raven drugačnega reda. Vprašanje, ali je socializem pomenil večje ali manjše razslojevanje, dejstvo, da je avtarkija socializma pomenila počasnejše napredovanje v kateremkoli smislu, ter stanje, ki je razvidno v postsocialističnih državah, kjer se razlike po večini zvečujejo, analitika postavlja v nezavidljiv položaj.

Problem tranzicijskih držav je v vprašanju, ali je za poglobljanje razlik v državah bivšega socializma krivo odpiranje teh držav prepihu globalnega gospodarstva, ali pa je vzroke potrebno iskati v spremembi sistema in uvedbi tržne kapitalistične ureditve. Ključno vprašanje namreč je, ali je poglobljanje razlik med tranzicijo in globalizacijo specifično?

Gre za primer konvergence in divergence, vendar se je dejstvo odprtosti, kot navaja avtor preko empirične evidence, v dolgih valovih razvoja človeštva izkazalo za zagotovilo napredka, torej kot nujnost. Na tem mestu se zastavi realno vprašanje, koliko krivde za poglobljanje razlik lahko pripišemo globalizaciji? Resda se sociološke in kulturološke študije globalizacije zlasti osredotočajo na homogenizacijo kulture (enakost svetovnih standardov, tj. kokakolizacija idr.) in razpršitev družbenega nadzora pri upravljanju organizacij. Potrebno se je zavedati, da je politična globalizacija mnogo šibkeje raziskana kot njena ekonomska razsežnost – to je razumljivo že zato, ker je mnogo težje uvideti njene akumulirane politične učinke. Na nivoju nacionalnih držav gre dejansko za multicentrično odločanje in reguliranje.

Zanimivo vprašanje, ki je v tem delu izpostavljeno, se nanaša na (ne)povratnost procesa. Realno lahko pričakujemo naraščajoči proces globalizacije in ne krčenje le-te. Internetizacija globalne ekonomije lahko bistveno preobrazi dosedanje načine in oblike globalizacije, ki sicer ni linearna in konstantno rastoča tendenca.

Težko je opredeliti teoretične temelje za analizo vplivov globalizacije na porazdelitve dohodkov med državami in znotraj njih. Avtor izpostavi tri teze globalizacije, ki v grobem vključujejo navedene antiteze in ambivalence. Hiperglobalistična teza globalizacijo definira kot povsem novo obdobje v zgodovini človeštva, v kateri postajajo nacionalne države naravni družbeni pojav in nimajo mesta v globalni ekonomiji. Prihaja do ekonomij brez meja, v katerih nacionalnim vladam preostane le še transmissijska vloga. Skeptična teza prav tako podlega ekonomskemu razumevanju globalizacije, oz. domnevi, da predpostavlja popolnoma integrirano globalno tržišče in zakon ene same cene. Današnja stopnja globalizacije ne predstavlja zgodovinskega precedensa, oz. se z njo na veliko pretirava. Globalizacija in regionalizacija sta v bistvu razumljeni kot nasprotujoči si tendenci, kar povzroča, da je globalna ekonomija danes celo manj integrirana kot v času neoklasičnega obdobja ekonomije, ko je imel denar zlato podlago. Transformacijska teza temelji na prepričanju, da je napočilo novo tisočletje in da globalizacija predstavlja tisto ključno silo, ki povzroča hitre in globoke družbene, politične in ekonomske spremembe sodobnih družb.

Izkušnje zadnjih dveh desetletij so jasne: države, ki so se od srede 70-ih let hitro razvijale, so tiste, ki so namenile velik del BDP za naložbe in vzdrževanje makroekonomske stabilnosti. Te naložbe pa niso šle le v fizični kapital, pač pa zlasti v izobraževanje ljudi, ki so za rast pomembnejši

kot pa institucije (glej teorijo razvoja, institucionalno šolo, radikalne analize str.56-64). Čeprav je očitno, da ekonomska rast in revščina korelirata, pa ni jasne niti teoretične niti empirično dokazane zveze med revščino, dohodkom in rastjo, še manj pa, če analizi priključimo odprtost. Avtor povzema, da odprtost lahko pozitivno vpliva na rast, a ne vedno; da rast lahko zmanjšuje ali večja revščino; da odprtost lahko krepi ali zmanjšuje neenakost, da je zveza med neenakostjo in rastjo nejasna, lahko pa je tudi negativna in da neenakost praviloma vodi v revščino.

Očitno je eden osrednjih problemov, glede katerega se lomijo kopja, kako upoštevati razlike znotraj držav in njihov vpliv na neenakost v svetu. Velike metodološke razlike so tudi med ekonomisti trga dela in mednarodne menjave. Metodološke razlike pri merjenju revščine najbolj nazorno kaže Deaton (2003), ko opozarja na pomanjkljivosti merjenja, ki ga izvaja Svetovna banka. Prvi problem je, ali je ustrezneje implicirati mednarodno ali pa državne definicije revščine, če že zanemarimo velike težave s cenami, tečaji oz. merjenjem s pariteto kupne moči. Strokovno je gotovo ustrezneje imeti državne opredelitve, saj je definicija revščine odvisna od razvojne ravni države in se z razvojem pomika navzgor, kar pomeni, da ni za vse enaka.

Neenakosti torej ni mogoče zmanjšati brez gospodarske rasti, zato je osrednji cilj vsake demokratično izvoljene vlade pospeševati gospodarsko rast, ker le tako vsi pridobivajo, čeprav kot vidimo realno, ne vsi enako. Vseeno pa povzroča velike skrbi dejstvo, da so bile stopnje rasti tako zgodovinsko kot v zadnjih desetletjih sila neenakomerne. Sicer pa ni dvoma, da je globalna ekonomija bistveno bolj nevarna kot pa ekonomija z manj intenzivnimi mednarodnimi povezavami ali ekonomija avtarkičnega gospodarstva.

Barbara Tomšič

**Mali Franc: Razvoj moderne znanosti – socialni mehanizmi. Ljubljana: Založba FDV, zbirka Teorija in praksa, 2002
191 strani (ISBN 961-235-111-2), 3.700 SIT**

Knjigo Razvoj moderne znanosti lahko beremo kot priročnik, če smo med tistimi, ki se želijo(mo) ukvarjati z znanostjo ali kot zgodovinski pregled nastanka znanstvene misli, ki je do danes prerasel v pojmovanje znanosti kot samostojne enote (sistema) znotraj družbenega sistema (sistemska teorija). V tretjem primeru jo lahko vzamemo v roke kot učbenik in jo študiramo bodisi kot profesor bodisi kot študent. Napisana je namreč izredno pregledno, besedilo je razdeljeno v sedem delov, ki se zaključijo z zadnjim, osmim delom, ki je sklepna misel. Za konec se potopimo v razkošen seznam literature in zaman iščemo stvarno kazalo. Delo na 191 straneh je dobrodošel vpogled v razumevanje delovanja znanosti in njen nastanek.

V drugem delu, ki se ukvarja z družbenimi in epistemološkimi temelji nastanka moderne znanosti nas avtor vpelje v pojmovanje znanosti kot diferenciranega in funkcionalnega družbenega sistema, ki deluje odvisno od notranjih in zunanjih družbenih mehanizmov oz. predpostavk. Roberta Mertona imenujemo za očeta sociologije znanosti par excellence, saj je prvi opozoril na pomen in vlogo občega sistema kulturnih vrednot v povezavi s sistemom znanosti. Avtor poleg tega dokazuje, da ni naključje, da se je znanost pojavila (rodila) v Evropi, natančneje v Grčiji (obdobje grškega razsvetljenstva v 6 in 5 stol.pr.n.št.) in jo obravnava kot »organizirano in institucionalizirano socialno obliko produkcije novega znanja« (str. 7). Predmet njegove obravnave niso posamezniki – znanstveniki (v tem primeru bi bilo zanimivo raziskovanje v povezavi z vprašanji intelektualnih elit), ampak znanstvena omrežja, ki so, kot ugotavlja, v današnji moderni družbi vse bolj heterogena in multidisciplinarna. Dodati velja, da je avtorjev izhodiščni zorn kot vedno